

ולפום ריהטא לא זכיתי להבין דברי קדשם. (א) לשון היוצא מן העץ לעניות דעתי משמע שיוצא לבד ולא על ידי כתישה ועבודה רבה. (ב) אם כן התוספות היה להם לומר שזה אינו נקרא יוצא מן העץ. (ג) אולי התוספות סברי דעצם הקושיא היא עדות והוכחה שכאן לא למדים. אבל זה צריך חיפוש.

דף כ"א ע"א בגמרא בעא מיניה אביי מרבה שמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת מהו שיתן לתוכן שמן כל שהוא וידליק, מי גזרינן דילמא אתי לאדלוקי בעינייהו. עיין לרבינו פני יהושע עליו השלום וזכותו תגן עלינו, שדקדק מדוע לא שאל אביי גם על הפתילות ולומר פתילות ושמנים, ועוד דאביי גופיה הקשה לרבה מהפתילות על השמנים, ועוד כיון דאביי ידע לברייטא מאי קמבעיא ליה. עיין שם.

ולכאורה יש לומר שאביי על הפתילות לא קמבעיא ליה, כיון שכורך דבר שמדליקין בו על דבר שאין מדליקין בו ותו לא נראה, אין לחוש לגזירה דשמא יבא להדליק בעיניה, כיון שלא התירו לו רק על ידי היכרא, ולא נסתפק רק בשמנים דשמא כיון שאינם מכוסים לא מתיר רבן שמעון בן גמליאל, וטעמא כדאמר בגמרא דמעשה רב, ועל פיו יקום דבר. אלא שקצת יש לשאול, למה רבה ענהו בשפה רפה, עד שאתה מקשה לי מרבן שמעון בן גמליאל תסייע לי מתנא קמא, למה לא הקשה לו בחוזק יד, איך שבק תרין ועביד כחד, (נדרים נז:): שבק רבנן ועביד כרבן שמעון, (קמא צו:): שבק רבנן ועביד כרבי מאיר, והכא נמי דכוותה, והלא אחרי רבים להטות.

ואולי יש לומר דמאחר דרבן שמעון בן גמליאל אמר זאת מבית אביו נחשבים כרבים, ואין מה לשאול אם כן למה אמר מעשה רב ולא אמר שהם רבים, כי לא מחכמה שאלת על זאת, דמכל מקום נראה שרבנן יותר רבים מבית אבא.

ולכאורה מכאן קצת יש להעיר על מה שהביא הרב לב שומע, זכר רבינו המחבר לחיי העולם הבא וזכותו תגן עלינו בזה ובבא, (מערכת כ אות מ) מחלוקת גדולה אם הא דאמרו כל מקום ששנה רבן שמעון בן גמליאל במשנתנו הלכה כמותו דוקא במשנה או אפילו בברייתא. ולכאורה

ממה שלא השתמשו בזה כאן מוכח שרק במשנה הלכה כמותו. ודוחק לומר דמעשה רב עדיפא ליה מהא דכל מקום ששנה רבן שמעון בן גמליאל במשנתו. גם דוחק לומר דהוה מצי למימר הכי וחדא מנייהו נקט.

ונכדי החביב החכם שמעון בן בני החכם הרב זאב, אורך ימים ושנות חיים לנצח נצחים, אמר לי דאולי לא אמרו כן כי סברי עד כאן לא אמרו כל מקום ששנה רבן שמעון בן גמליאל במשנתו הלכה כמותו רק כשאומר דעת עצמו אבל כאן דעת אבותיו.

רש"י דבור המתחיל למקח וממכר. למאן דמתני למזבן שעוה ליתבי ליה פסולתא דדובשא. עד כאן לשונו. יש לדקדק, למה פירש השעוה שהיא שנויה אחרונה ולא עטרנא השנוי ראשון. וידיד נפשי החכם רבי גד כהן, אורך ימים ושנות חיים, תירץ, כי קושיית הגמרא למאי נפקא מינה רק על השעוה, שכבר הסביר תלמודא סמוך ונראה לפני זה שעוה קירותא, ולזה שאל למאי נפקא מינה במה שאמר עוד שעוה פסולתא דדובשא, אבל עטרנא לפני כן לא הסביר מה זה ואם כן הוצרך רמי בר אבין לפרש עטרנא פסולתא דזיפתא, ואין להקשות למאי נפקא מינה, כמו שהסביר תלמודא יתר הדברים שאינם ידועים ולא שאל עליהם למאי נפקא מינה. עד כאן דבריו היקרים, השם אלהיו עמו ותרועת מלך בו.

ויש להביא ראיה לדבריו מהתוספות דבור המתחיל למאי שכתבו, פשיטא ליה להש"ס שהיו מכירים השעוה והעטרן, לכך אמר למאי נפקא מינה... אבל לעיל דקאמר מאי לכש שוכא דארזא לא קאמר למאי נפקא מינה, לפי שלא היו מכירים בשם לכש. וזה כדברי יקירי הנזכר.

ודע דלפי דברי יקירי הנזכר וכן לפי דברי התוספות הנזכרים, ינוח לן מדוע מתחלה שאמר שעוה קירותא לא הקשה תלמודא למאי נפקא מינה, ולמה המתין עד ששמע דברי רמי בר אבין, כי אז עדיין לא ידענא מאי שעוה, והוצרך להסביר זאת, אבל על רמי בר אבין קשה, דאחרי שידענו מאי שעוה למה הוצרך להסביר זאת שנית, ולזה שאל למאי נפקא מינה.

אבל לאידך גיסא, יש לשאול כדאמר רב נחמן בר יצחק נפל כרסא בבירא (חולין נ:), דלפי התוספות שהיו ידועים להם השעוה והעטרן, למה

רש"י פירש נפקא מינה רק על השעוה ולא על העטרן שקדם שגם הוא ידוע. ויש ליישב שרש"י סבר שהעטרן כיון שלא פורש מקדמת דנא, לא ידוע, והוצרך רמי בר אבין לפרשו, ושואלת הגמרא רק על השעוה כדברי חביבי הנזכר. ועיין במה שכתבתי אתוספות.

תוספות דבור המתחיל למאי נפקא מינה... שהיו מכירין בשעוה והעטרן כדאמרין שיעוה קירותא, לכך קאמר למאי נפקא מינה למקח וממכר שאם נדר לתת לחבירו שעוה יתן לו פסולתא דדובשא... וכן עטרן... עד כאן לשונם. עיין במה שכתבתי על רש"י, והנה הם הביאו ראיה רק על השעוה שאמר תלמודא קירותא, אבל לא הביאו ראיה על העטרן. וכנראה לא ניחא להו לפרש שאלת תלמודא למאי נפקא מינה רק על השעוה כמו שפירש רש"י, שאם כן למה כללם רמי בר אבין ביחד, והשעוה הנפקותא למקח וממכר והעטרן לפרשו מה הוא ולקרב הרחוקים בזרוע.

ובדרך הלצה יש לומר שגם רש"י סבר כתוספות שהקושיא למאי נפקא מינה על שניהם, אלא שרש"י הקדים המאוחר לחשיבותו וכמו שהקדימה התורה שבעת המינים אחד לחבירו לחשיבותו, ולכן כאן האחרון חביב ופירש הדבש והוא הדין לעטרן. ומיהו לא זכיתי להבין דברי רבותינו בעלי התוספות שנעו מעגלותם ממקח וממכר לנדר, דנדר מאן דכר שמיה. **והנה** עצם דברי התוספות הם ברורים, וכמו שפירש מהרש"א כך חשבתי, אבל לא כמו שחשבתי ראיתי, דעין שזכתה לראות לרבינו עוד יוסף חי זרקא, זכר צדיק לברכה וזכותו תהיה לנו למגן וצנה, שכתב על רבינו מהרש"א הנזכר, שאין זה מוכרח דעל כרחך הא דקאמר שעוה קירותא גמרא הוא דקאמר הכי, ורמי בר אבין לא ידע לה, ומילתא באפי נפשה הוא דקאמר, ואם כן מאי פריך. עיין שם.

ומה שיש לי לשאול הוא על מה שפירש הוא זכרוננו לברכה שם דהכרח התוספות הוא מדקאמר בפשיטות שעוה קירותא ולא קאמר מאי שעוה קירותא כדקאמר גבי לכש ואף על גב דגבי לכש בגירסא שלפנינו לא קאמר מאי לכש, מכל מקום התוספות גורסין הכי כנראה מלשונם. עד כאן דברי קדשו. ולפום ריהטא יש לשאול, והרי החוסן לא היה ידוע להם, שהרי נחלקו בו רב יוסף ואב"י, דרב יוסף סבר שהוא נעורת פשתן ואב"י

אמר כיתנא דדייק ולא נפיץ, ומדוע לא שאל מאי חוסן, וכן בכלך לא שאל תלמודא מה הוא, שהרי שמואל שאל לכל נחותי ימא, ויתר האמוראים נחלקו גם בזה, ובכל זאת לא שאל תלמודא מה הוא. ועיין עוד כאן בגמרא ועת לקצר.

ע"ב בגמרא דתנו רבנן בכ"ה בכסלו יומי דחנוכה תמניא אינון... שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל. עיין בספר הקדוש שפת אמת, זכר רבינו המחבר לחיי העולם הבא וזכותו תגן עלינו, שהקשה וכי לא היה שמן אחר טהור בירושלים? עיין שם.

ולכאורה יש לומר דהן אמת יש הרבה שמן, אבל שמן הראוי למנורה לא מצוי. ועיני צדיק תראנה מה שכתב רש"י עליו השלום וזכותו תגן עלינו (שמות כז, ב) שמן זית זך כתית הזיתים היה כותש במכתשת ואינו טוחנן בריחים כדי שלא יהיו בו שמרים, ואחר שהוציא טפה ראשונה מכניסם לריחים וטוחנן, והשמן השני פסול למנורה. עד כאן. ושמן כזה מסתמא אינו מצוי בכלל מחוץ למקדש.

שם בגמרא אמר רב כהנא דרש רב נתן בר מניומי משמיה דרבי תנחום, נר חנוכה שהניחו למעלה מעשרים אמה פסולה. עיין לרבינו החתם סופר עליו השלום וזכותו תגן עלינו שהאריך בזה. ואביא כאן רק סוף דברי קדשו: כתב הרמב"ן על כרחק הנחשים היו בתחתית הבור, דלא שלטה בהם עינא, דאי לאו הכי כשראו שהשם יתברך סתם פי הנחשים ונעשה לו נס ולא הזיקוהו איך מכרוהו... וכתב על זה רבינו החתם סופר הנזכר, אם נאמר שלא ראו השבטים את הנחשים שבתחתית הבור, אם כן היתה עמוקה יותר מעשרים אמה, שהרי עד עשרים שלטה עינא כדמוכח מנר חנוכה, ואיך לא שתו לבם שלא מת מההשלכה לבור עמוקה, והלא בור עשרה טפחים יש בו שיעור מיתה. עד כאן.

ולפום ריהטא יש לשאול, אולי לא ראו אותם כי היו בחורים ובסדקים של הבור ולעולם הבור לא היה עמוק הרבה. ואשא עיני לראות בהרמב"ן עצמו, וראיתי שכתב, או היו בחורין או בתחתית הבור. ואם כן הראיה היא על מה שכתב שהיו בתחתית הבור שהביא בדבריו, ודברי קדשו

אינם צריכים חיזוק. אלא שעדיין קשה, די ש לומר שהמדובר ברוחבה יותר מעומקה, ואתי כמאן דאמר (קמא נ:) בור שחייבה עליו להבלו ולא לחבטו, ולכן לא מת. והרי הוא שם כתב שיסבול הבל... כדלקמן, הרי דבריו מטעם הבלו.

ישם בהגהה דאטיא מלרע הביא בשמו פירוש אחר, שעומק הבור כשיעור שנים עשר בורות, ומרומז בפסוק הבור הזה, "זה" גימטריא שנים עשר, ושנים עשר פעמים עשרה טפחים הם מאה ועשרים טפחים, שהם עשרים אמה בת ששה טפחים, ולכן לא שלטה עיני השבטים, דיותר מעשרים אמה אין העין שולטת. וזה חיבור שתי המימרות, נר חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה פסולה עיין שם.

ולפום ריהטא יש לשאול, והלא לפי חשבוננו עומקו עשרים אמה ובעשרים אמה העין שולטת. ועוד יש לשאול למה הוצרך לסבול כנגד שנים עשר שבטים, הלא בעסק היו רק עשרה, כי בנימין איננו, והוא עצמו לא במנין. וכפי זה אפשר להסביר בקצרה, שהיה עמוק עשרה טפחים כנגד עשרת השבטים.

תוספות דבור המתחיל שהיה מונח בחותמו של כהן גדול... צריך לומר שהיה מונח בחותם בקרקע שלא הסיטו הכלי. עד כאן לשונם. עיין לקדוש השם מכובד, רבינו שפת אמת, שכתב, מה שהקשו התוספות שמא הסיטו תמוה מאד בעיני דספיקא דרבנן היא [וכדאמרינן בנדה (ד:)] דאפילו ברשות היחיד אזלינן לקולא בספק טומאה דרבנן], ואפילו אם היה ודאי אין לבטל מצות עשה דמנורה על ידי גזירה דרבנן. עיין שם.

ולפום ריהטא לכאורה יש לשאול מה הפלא בזה, והרי מצאנו שופר לולב ומגילה שחלו בשבת לא מקיימים את מצותם משום שמא יעבירונו ארבע אמות (ראש השנה דף כט:) גם ביום הראשון שהיא מצות עשה דאורייתא, ופסקה מרן בשלחנו הטהור (אורח חיים סימן תרנח סעיף ב) ביום השבת אינו נוטל אפילו ביום הראשון, וכתב על זה רבינו משנה ברורה, אינו נוטל כן תקנו חכמים משום גזירה שמא יטלנו בידו ויעבירונו ארבע אמות ברשות הרבים, הרי שבטלו מצות עשה בשב ואל תעשה בגלל חששא רחוקה שמא מי שהוא אינו בקי ילך אצל הבקי ללמדנו נענועו או

ברכתו (רש"י סוכה מב:), וכן הוא בשופר ומגלה (עיין שם בראש השנה כט: דאין שבות במקדש), והטעם איתא ביבמות (צ:) שב ואל תעשה שאני, דאין כאן עקירה בידים אלא ממילא.

ומה שכתב רבינו הנזכר דהתוספות הבינו כפשוטו דבאמת היו להם שמנים טובא אלא שבהיכל נשאר רק אחד שנעשה בו הנס לחיבה יתירה, ולכך הקשו כיון דבאמת היה להם שמן טהור, למה לקחו זה שיש בו חשש היסט. עיין שם. יש לשאול אם יש להם שמן אחר למה נעשה בו נס והדליק שמונה ימים, והרי למעוטי בניסא עדיף.

הדרן להא דאמרו בראש השנה (כט:) שגזרו בשופר ולולב ומגילה שמא יעבירם ארבע אמות ברשות הרבים, ולפום ריהטא יש לשאול למה הוצרך לומר מגילה שהיא רק מדברי קבלה, אחרי שאמר לנו שמבטלים מצות עשה של שופר וסוכה ביום טוב ראשון שחל בשבת גם שהיא מצות עשה דאורייתא, וכל שכן מגלה שהיא מדברי קבלה. ודוחק לומר שיש חידוש גם במגילה שהיה מקום לומר שלא חששו בה מטעם פרסומי ניסא.

ונכדי האהוב החכם שמעון בן בני הרב זאב, נרם יאיר ויזהיר כאור שבעת ימים, הראני מה שכתב הריטב"א בזה (סוכה מב:) והא לך לשונו הטהור: והיינו טעמא דשופר והיינו טעמא דמגילה, פירוש דמגילה נמי אף על גב דמדרבנן היא הרי קורין [בה] בשבת ובת טלטול היא ככל כתבי הקודש, ואפילו הכי כשחל בשבת אין קורין אותה משום האי גזירה. עד כאן דברי קדשו.

ולפום ריהטא לא זכיתי להבין דברי קדשו, דאדרבה מאחר שהיא בת טלטול, לא בדילי אינשי מינה, ויש לחוש יותר לשמא יעבירנה, וזה מצטרף עוד יותר שלא יקראנה בשבת. שוב הראני יקירי הנזכר, השם אלהיו עמו, ותרועת מלך בו, דברי הרב הנזכר בראש השנה (כט:) ושם כתב, ומאי דאמרינן הכא היינו טעמא דמגילה לאו דוקא, דהתם טעמא משום דמגילה דרבנן ויש לגזור בה משום דרבה בודאי, אלא משום דבהני נמי כל היכא דלא ידעינן בקביעא דירחא והוי ספק הוה ליה כמצוה דרבנן, תלה להו בחד טעמא משום דהו דרבנן בכולם גזירה דרבה. עיין שם.

ולפום ריהטא יש לשאול, והלא מכל מקום יש חילוק בין עיקרו

דאורייתא לעיקרו דרבנן, ואם כן אם מבטלים לולב ושופר דעיקרם דאורייתא, כל שכן מגילה. והקושיא במקומה עומדת.

דף כ"ב ע"א בגמרא נר של חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה פסולה כסוכה וכמבוי. לכאורה יש להקשות למה הוצרך לומר כסוכה וכמבוי ולא אמר בקצרה נר חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה פסולה ותו לא.

וחשבת שזוהי קושיית רש"י שכתב כסוכה וכמבוי דתנן בהו בהדיא בעירובין ומסכת סוכה דפסילי. כך נראה לי פשוט. אלא שיש לדקדק בלשונו הטהור של רש"י, דבעירובין לא כתב במסכת עירובין ואילו על סוכה כתב מסכת סוכה. ונכדי החשוב, יהיה כגן רטוב, החכם שמעון בן רבי זאב, ברכות שמים מעל יחולו על ראשם, מעתה ועד עולם, אמר לי שהריטב"א עליו השלום וזכותו תגן עלינו, כתב דהא דאמר רבא נר חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה פסולה כסוכה וכמבוי זה רק בעיקר הדין ולא בטעם, דטעמא דחנוכה משום דלא שלטא בה עינא, וטעמא דסוכה משום דהוי דירת קבע. עד כאן.

ואמרת לו דלפי זה תגדל הקושיא, דמאחר שלא שוו בטעמים, אדרבה למה הוצרך לומר כסוכה וכמבוי. והנה הריטב"א המשיך וכתב, ויש גורסין הכא משמיה (דרבא) [דרבה] ואין צורך עד כאן. ולפום ריהטא נראה טעם המגיהים דהוקשה להם מה שהקשיתי בתחילת הדיבור, למה אמר כסוכה וכמבוי, דיו לומר נר חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה פסולה ותו לא, ועוד הרי לאו שוו בטעמייהו ולמה כללם יחד, ולכן הגיהו רבה דהוא סבר טעם אחד לשלשתם משום דלא שלטא עינא ולכן אמר כסוכה וכמבוי, מילתא אגב אורחיה קמשמע לן שכולם משום דלא שלטא עינא ולא מטעם דהוי דירת קבע.

ונכדי הנכבד החכם רונן כהן, הוון ועושר בביתו, ולעת חיה ולהם בנים, אמר לנכדי הנזכר לעיל, דיתכן שטעמו של הריטב"א שהעדיף הגירסא רבא באלף על הגירסא רבה בהא, כי כך ההלכה, ולא כמו רבה שאמר משום דלא שלטא ביה עינא, כי אם הדפנות מגיעות לסכך יהיה מותר, וכן לא כמו רבי זירא שאמר למעלה מעשרים אמה אין אדם יושב

בצל סוכה אלא בצל דפנות, וכפי זה אם הסוכה גדולה היה מותר גם גבוהה יותר מעשרים אמה, ולא כך ההלכה, וכמו שפסק מרן (אורח חיים סימן תרל"ג סעיף א) סוכה שגבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה בין שהיא גדולה בין שהיא קטנה בין אם המחיצות מגיעות לסכך או לא מגיעות לסכך עיין שם. עד כאן דבריו הנעימים. אבל לעניות דעתי לשון הריטב"א שכתב ויש גורסין הכא משמיה דרבה ואין צורך, משמע מזה רק שאין צורך אבל אפשרי, ולפי הטעם הנזכר היה לו להקשות בחוזק דלפי ההלכה צריך לומר רבא באלף.

שם בגמרא אמר רב כהנא דרש רב נתן בר מניומי משמיה דרבי תנחום, מאי דכתיב (בראשית לז, כד) והבור ריק אין בו מים ממשמע שנאמר והבור ריק איני יודע שאין בו מים? אלא מה תלמוד לומר אין בו מים, מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו. עד כאן. וכתב על זה רבינו הרמב"ן עליו השלום וזכותו תגן עלינו, אם כן היו נחשים ועקרבים בחורי הבור או שהיה עמוק ולא ידעו בהם, שאם היו רואים אותם ולא יזיקו ליוסף היה הדבר ברור להם שנעשה לו נס גדול והוא צדיק גמור וידעו שזכותו תצילנו מכל רע, ואיך יגעו במשיח השם, אשר חפץ בו ומצילו כענין דניאל. אבל הם לא ידעו בדבר. עד כאן דברי קדשו.

וקצת קשה והלא הוא בעצמו הביא מלפני כן מהמדרש ששסו בו הכלבים. ואולי עשו כן ולא עלתה בידם... יעויין שם. ולמה לא למדו לקח מזה וקיימו מצות השבת אבידה, מאחר ששסו בו הכלבים וניצול מידם. ואולי כפי מה שמובא בספרים על פסוק (תהלים כב, יז) כי סבבוני כלבים עדת מרעים הקיפוני... אספר כל עצמותי המה יביטו יראו בי שיאמר יש בי תשי"ו (716) עצמות, וינצל מהם, וחשבו שמא יוסף אמר כן, אבל הוא לא ביאר זאת.

והנה רבנו החתם סופר האריך בזה. וקיצור דברי קדשו, לפי מה שכתב הרשב"א (סימן תקפא) ופסקה הרמ"א ביורה דעה (סימן רמט סעיף יג) שמצוה לכתוב על כלי ההקדש שם התורם, וכך מצאנו התורה פרסמה את ראובן שהלך בימי קציר חטים (בראשית ל, יד) וימצא דודאים בשדה, והביא אותם אל לאה אמו, ופירש רש"י עליו השלום וזכותו תגן עלינו,

להגיד שבחן של שבטים ששעת הקציר היתה ולא פשט ידו בגזל... ומכל מקום פרסמתו התורה, ומינה לפרסומי חנוכה על הפתח. יעויין שם באורך. **וקצת** קשה מהיכן למדנו שבח השבטים, הרי הם לא נזכרו בענין בכלל, והיה לו לומר רק שבחו של ראובן. ועוד שהתחיל בלשון רבים שבחן של שבטים וסיים בלשון יחיד ולא פשט ידו בגזל.

ועוד הקשה בני יקירי החכם פרץ נרו יאיר וזרח, עד ביאת גואל צמח, הוא ואשתו בניו ובתו, אורך ימים ושנות חיים, וכי זה שבח לשבטי יה שלא פשטו ידיהם בגזל, דבר שנצטוו עליו גם בני נח כדאיתא בסנהדרין (נו:). עד כאן.

ויען האב ויאמר, הנה דברי רש"י מקורם ברוך בסנהדרין (צט:) וילך ראובן בימי קציר חטים, אמר רבא בר רבי יצחק אמר רב, מכאן לצדיקים שאין פושטין ידיהן בגזל. וכתב רש"י זכרוננו לברכה: בימי קציר חטים לאחר שקצרו השדה, שהכל רשאים ליכנס בתוך שדה חבריהם. וכפי זה לכאורה נוחא קושיית בני הנזכר, דהנה לכאורה לשונו של רש"י שכתב "לאחר שקצרו הכל רשאים ליכנס" משמע קצת שלפני הקצירה הכניסה נחשבת לגזל. וזכתה עין לראות שכך כתב בתורה תמימה על רש"י הנזכר, שלפני הקצירה הוי גזל, ודלא כפירושו בחומש. עיין שם. ולפי הנראה על הכניסה לשדות לא הכל מקפידים, כדאיתא בעירובין (נג:). רבי יהושע בן חנניה אמר... נצחה אותו תינוקת, שפעם אחת עבר בדרך שעוברת בשדה, ואמרה לו התינוקת, רבי, לא שדה היא זו? אמר לה לא דרך כבושה היא? אמרה לו לסטים שכמוהו כבשוה. עיין שם. הרי שרבי יהושע עבר שם, ומשמע שמותר. ובכל זאת השבטים החמירו על עצמם שלא להכנס רק אחרי הקצירה.

ומיהו יש להתבונן מראש, האם השדה שעבר בה היתה זרועה, דאם היתה זרועה מה טעמו של רבי יהושע שעבר, ואם היא קצורה מהי תלונתה, ואם היא טעתה, למה רבי יהושע לא העמידה על טעותה לקיים והייתם נקיים... ויש ליישב בפשיטות.

והנה הרב תורה תמימה הנזכר סיים עלה: ולא ידעתי למה נדחק רש"י בגמרא לפרש הפך המבואר במדרש רבה ופשטות הלשון (שלא פשט ידו בגזל להביא חטים) עיין שם. וקצת יש לשאול, למה לא שאל לרש"י

איך אמרו שלא פשטו ידיהם בגזל, דלפי פירושו היה להם לומר שלא פשטו רגליהם, דהיינו לא חטאו בצעדי רגלים להכנס לשדה. וכשאני לעצמי אמרתי אולי דברי רש"י לא באו לפרש על החטה כנזכר, אלא בא להעיר איך אמרו לא פשטו ידיהם ממה שהביא מההפקר והלא עצם הכניסה לשדה שייך בה גזל, לזה אמר "אחרי הקצירה", ובזה אין כל איסור, והיה העקוב למישור.

וזכתה עין לראות בבאר שבע זכותו תגן עלינו ויהיה זכרו ברוך, שכתב על רש"י, לפי דעתי לא יצאו דברים אלו מפה קדוש רש"י, אלא איזה תלמיד טועה פירש כן, כי הלשון "בימי קציר חטים" משמע שעת הקציר, וזהו שאמרו לא פשטו ידיהם בגזל להביא חטים. עד כאן. ולא ידעתי למה לא העיר עליו ממה שאמרו פשטו ידיהם בגזל ולא רגליהם. ועוד זמן הקציר נמשך לרב תרבה זמנו... וכאן מדובר שהספיקו לגמור לקצור.

ויאר השם את עיני וראיתי בהעמק דבר, זכר רבינו לחיי העולם הבא וזכותו תהיה לנו למגן וצנה, שכתב על פסוקין, בימי קציר חטים, פירש רש"י להגיד שבחן... ואני בעניי לא ידעתי מנלן שדודאים הם הפקר, הלא יקרות הן מאיזה שבלי חטים. וגם מה זה רבותא שלא לקח איזה שבלי חטים המצויים הרבה. אלא נראה דהכי פירושו, משום שהיה קציר חטים, משום הכי לקח הדודאים ולא חשש לגזל... מובן שלא היה בהם שמץ גזל חס ושלום, אף על גב שבאמת יקרות הנה, אלא משום שהיה בימי קציר חטים והכל מצויים בשדות ולא היו משומרות לבעל השדה והוי הפקר כדאיתא בבבא מציעא פרק שני, ועיין לעיל (ט, ג) ושם הוא בדיני בני נח וכאן בא לרמוז אפילו בישראל.

ונשאתי עיני לראות מה שכתב לעיל, והא לך מדברי קדשו: כירק עשב... בא ללמד שיהיה לחיה דין ירק עשב, שרשאי לתלוש משדה חבירו, משום שאין אדם מקפיד על זה כמו בפרי, והכא נמי חיה הבאה לשדה חבירו אין בה משום גזל משום שאינה משתמרת בה, וכדתנן בבבא מציעא פ"ב (פרק ב'). אבל נראה טעות סופר וצריך לומר פרק א' היה צבי רץ כדרכו... עד כאן דברי קדשו.

ולפום ריהטא נראה דיש קצת מה להתבונן בדברי קדשו. ראשית אמריו כי נעמו, מה שכתב מנלן שהדודאים הפקר, ריהטת דבריו משמע כאילו כתב כן על רש"י, אבל הרי רש"י לא כתב כן מעצמו, כמו שעניני צדיק תראנה בבראשית רבה (עב, ב) וילך ראובן בימי קציר חטים וימצא דודאים... הכל מודים **שלא הביא אלא מן ההפקר**, למאן דאמר שעורים, שעורים בימי קציר חטים כשדה של הפקר הן, שכבר כלה קציר השעורים (רש"י) שקציר השעורים הוא בימי פסח, וחטים בעצרת, והשעורים כבר אז הפקר, תדע לך שהלך בשעת הקציר, בשעת ביכור כל מיני פירות, **ולא הביא אלא דבר שהוא מן המופקר**, להודיעך שהיו שמורים מגזל הארץ... ועל אחת כמה וכמה שהיו שמורים מכל הגזל. עיין שם. הרי מפורש בדברי חכמינו זכרונם לברכה שסוד השם ליריאו אמרו שהם הפקר.

ועוד מה שאמר מנלן שהדודאים היו הפקר, אם הם אינם הפקר איך אמר לא פשטו ידיהם בגזל. וכן לפי מה שכתב שאין בהם חשש גזל, אם כן איזה שבח יש בזה, מאחר שדמיהם יקרים ומותרין משום גזל, דלא שביק אינש היתרא ועביד איסורא (תמורה כז.). ומה גם שיש לו יותר ריוח שהדודאים דמיהם יקרים. והבן.

ומה שהביא ראיה מהא דמציעא (יא.) שלא זכה בצבי רץ, לעניות דעתי יש לחלק, דשאני התם שהצבי אינו שלו אלא הפקר וכל הקודם בו זכה, ומאחר שהוא אינו משתמר בשדהו לא זכה בו, לא כן הדודאים שנטועים בשדהו, ודאי שלו, וגם מקפיד עליהם בגלל שדמיהם יקרים, ומה דמות יערוך לההיא דצבי. צא ולמד ממה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה בלקט, שתי שבולים לקט, שלשה אינם לקט (ירושלמי פאה פרק ו' הלכה ד') ומינה כל שכן לדודאים שכאמור דמיהם יקרים.

ולעצם הקושיא של בני הנזכר לעיל, עיין בבתרא (קסה.) אמר רב יהודה רוב בגזל מיעוט בעריות וכולן... באבק לשון הרע. עיין שם. ולכן זה חידוש שהצדיקים אינם פושטים ידיהם בגזל, אלא חביב עליהם ממונם, וכמו שכתב מהרש"א בתענית (כ:) לא קראתי לחברי בחניכתי, ואפילו שרוב הדברים עבירות גדולות, אלא משום דרובא דעלמא נכשלים בהם, הוא התפאר שלא נתקל בהם עיין שם, ומינה לענייננו.

שם בגמ' אלא מה תלמוד לומר אין בו מים, מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו. עיין בדרשות חתם סופר (דף סד:) שכתב שלא פחד ראובן מהנחשים ועקרבים, הגם כי עין הרע שולטת במקום שיש תוספת קדושה, אבל אין להם שליטה ביוסף וזרעו ולכן במתן תורה היתה עין רעה ונעשה העגל כפירוש רש"י (שמות לד, ג), והתיקון לזה להביט בדבר מצוה, לא כן במשכן שילה כי היה בחלק יוסף, ופירש שם הרב שער יוסף כדאמר רבי יוחנן אנא מזרעא דיוסף קא אתינא דלא שלטה ביה עינא בישא (ברכות כ.). ע"ש. ולכאורה דלא כאיבעית אימא שם שהטעם לזה כי הוא לא זן עינו מאשת אדוניו, ואכתי זה לא היה רק לאחר מכן כשהורד למצרים. ויש לומר שהקדוש ברוך הוא דן לטובה על שם העתיד, שמטעם זה יצאו ישראל ממצרים כי עתידין לקבל את התורה.

ועיין עוד לרבינו חתם סופר עליו השלום הנזכר שם שחקר מדוע ולמה קבעו נר חנוכה על הפתח ברשות הרבים לפרסם הנס ולא עשו כן באכילת הפסח וספור יציאת מצרים ומגלת אסתר שנעשים כולם בבית ולא על הפתח מבחוץ. עיין שם מה שכתב בזה. ולפום ריהטא נראה שיש לחלק ביניהם, כי אכילת הפסח מיפרסמא מילתא (שמות יב, יא) "וככה תאכלו אותו מתניכם חגורים" ... והיה נשחט בשלש כתות [פסחים סד.], ואין לך פרסומת יותר גדולה מזאת, וכן ספור יציאת מצרים קריאתה זו הלילה, ועל פי רוב רבים מתאספים יחד בליל הסדר עד היום הזה, והוא תלמוד ערוך (פסחים פה:) אמר רב משום רבי חייא, כזיתא פסחא והלילה, פקע איגרא. ופירש רש"י... הלילה פקע איגרא, לקול המולת ההמון מההלל, דומים כאילו הגגין מתפקעים, שהיו אומרים ההלל על הפסח עיין שם. הרי לך שאכן יש כאן פרסומת גדולה. וכן מגילת אסתר מבטלין תלמוד תורה בשביל מקרא מגילה, ואין צורך בפתח הבית, לא כן נר חנוכה אם מדליקין בפנים הבית, כמעט אין לה היכר.

והנה שם (דף סד:) כתב טעם שנר חנוכה על הפתח, כי עיקר הנס נעשה על ידי אשה ששמה יהודית, וזכו לזה מטעם צניעות כדרשתם [עירובין כא ע"ב, פסחים פז ע"א] ועל פתחינו כל מגדים אלו בנות ישראל שאוגדות פתחי נדה לבעליהן עיין שם, וכנגד פתחיהן קבעו הנר בפתח הבית עיין שם. וקצת יש לשאול, והלא גם פסח ויציאת ישראל ממצרים

היה בזכות נשים צדקניות (סוטה יא:) וכן מגלת אסתר היתה על ידי אסתר, והקדימה הכתוב ותכתוב **אסתר המלכה** ומרדכי היהודי, ונקמתם מאויביהם יומים היה על ידה. ובכל זאת לא עושים זה בפתח. ויש ליישב.

וכיון דאתא לידן ענין חנוכה, נימא ביה עוד מילתא. בפרשת ויצא יעקב מבאר שבע... איתא במדרש: אשא עיני אל ההרים, אל ההורים – אליעזר עבד אברהם יצא בעשרה גמלים מלאים כל טוב, ואני אין בידי לא נזם ולא צמיד, מאין יבא עזרי? חזר ואמר, אין אני מאבד תקותי מהשם, אלא עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ (ואין זה לשון המדרש בדיוק, כי אני כותב כעת מהזכרון ואין המדרש בידי). וכל העובר על המדרש תמ'ה יתמ'ה, איך יעקב אבינו בחיר שבאבות חס ושלום איבד בטחונו בהשם יתברך אפילו לרגע קט, ומה גם שדוד מלכנו אמר, אשרי שאל יעקב בעזרו שברו על ה' אלהיו, וממה שהסמיך **אשרי שאל יעקב בעזרו** לשברו על ה' אלהיו, משמע שהוא מיוחד בבטחונו בהשם יתברך, ואין אמר מה שאמר.

וכשאני לעצמי אמרתי לפרש כפי מה שכתב בספר לקדוש השם מכובד חתם סופר (דרוש לחנוכה דף סה:) על מה שפלפל הרב פרי חדש בתחלת הלכות חנוכה בטעם שקבעו שמונת ימים והנה לכאורה הנס היה רק שבעה ימים, כי ביום הראשון היה להם שמן שגילו את הפך שמור וחתום בחותם כהן גדול (אמר הכותב: אני כעת חוץ למקומי וארצי, ולפי הרשום בזכרוני החקירה הזאת היא חקירת מרן בית יוסף עליו השלום וזכותו תגן עלינו, והוא תירץ שני תירוצים ודנו בהם הרבה האחרונים, ולא ידעתי למה ייחס זה להרב פרי חדש. ואחר כתבי ראיתי שכן הוא עצמו שם דף סז עמוד ד' כתב כן משם מרן הבית יוסף יעוין שם. ואולי מה שהביא מהרב פרי חדש רק לענין פלפולא, ולא שהוא בעל הקושיא). והרב חתם סופר עצמו תירץ לזה, לפי מה שכתב הרמב"ן עליו השלום (ריש פרשת וארא) שיש נס נסתר ושידוד המערכות וזה בשם "שדי" שלא נתבטל מהם הנהגת העולם, אבל שם הוי"ה ברוך הוא מהפך ומהווה הויות חדשות... ובחנוכה היו שניהם, אחד מציאת הפך וזה נס טבעי, אבל מאחר שראינו שנעשה נס והדליק שמונה ימים במקום יום אחד, ולמה לא היה המקרה שנשארו שמונה פכים, מזה נתגלה שהיו שני נסים, הראשון מציאת הפך,

ושבעת ימים אחריו נס שלא כטבע רק מצד שם הוי"ה ברוך הוא ולכן קבעום שמונה ימים. עיין שם באורך.

אמור מעתה זהו ביאור מדרשנו, שיעקב אבינו עליו השלום אמר אשא עיני אל ההרים אלו האבות, שאליעזר הביא בידו עשרה גמלים והוא אין בידו מאומה, ושמא ישמע השומע ויאמר שחס ושלום מחוסר בטחון אמר מה שאמר, לכך תנא והדר מפרש שאין הכוונה חס ושלום שאיבד תקותו מאלהיו, לכן חזר ואמר עזרי מעם ה' שהוא מהווה הויות חדשות ומאין ומכלום יבוא עזרו. וכן היה לו, ולא רק הוא התעשר אלא גם בעל האכסניא נתברך בגללו, וכמו שאמר לבן עצמו (בראשית ל, כז) נחשתי ויברכני ה' בגללך... ואחריו אמר יעקב (שם ל) כי מעט אשר היה לך לפני ויפרוץ לרוב ויברך ה' אותך לרגלי. הרי שבא לו העושר אפשר לומר יש מאין, כי לא היה בידו מאומה, וכמו שהוא אמר (לב, י) קטונתי מכל החסדים ומכל האמת כי במקלי עברתי את הירדן הזה ועתה הייתי לשני מחנות. ופירש רש"י עליו השלום, מכל החסדים נתמעטו זכויותי, ולכן אני ירא שמא משהבטחתני נתלכלכתי בחטא ויגרום להמסר ביד עשו... כי במקלי לא היה עמי לא כסף ולא זהב ולא מקנה, אלא מקל לבדו. עד כאן.

ולאור האמור אפשר לתת טעם למה מרן לא תירץ קושייתו הנזכרת כמו שכתב (כמדומני הרב טורי זהב עליו השלום) לפי דברי הזוהר הקדוש שהברכה אינה שורה על ריקנות, כמו שכתוב (מלכים ב' ד, ב) שאמר המלאך לאשת עובדיה הגידי לי מה יש לך בבית ותאמר אין לשפחתך כל בבית כי אם אסוך שמן (ועיין שם במצודות שכתב מה יש לך לשיהא הברכה שורה בו, ובזהר אין הברכה שורה על ריק) ואם כן מוכרח שנשאר בפח קצת שמן ששרתה עליו הברכה אחר כך, ואם כן איך נדלק לילה שלם, אלא ודאי ששרתה הברכה גם בלילה הראשון, ולכן קבעום שמונה ימים. עד כאן. (וכעת אני נמצא מחוץ למקומי ולארצי, והבן).

ולאור האמור ניחא מה שלא תירץ מרן כן, דמאחר שנס חנוכה נעשה גם בשם הוי"ה והוא מהווה הוי"ה חדשה, אין מוכרח שנשאר בו קצת שמן בלילה הראשון, וחזרה השאלה למקומה מדוע קבעום שמונה ימים. אלא דבר מן דין יש להתבונן בתשובה הנזכרת, הלא הם לא התכוונו מראש לנס, ואם כן איך הכינוהו ללילה אחד, והלא טבעי שישאר ממנו מקצת ואם

כן לא יספיק ללילה אחד, וצריך לומר דמה שאמרו מספיק ללילה אחד, חוץ מאותו קצת שרגיל לישאר, ואם כן אין נס בלילה הראשון ולכן מרן לא תירץ כן.

ואגב, עוד דבר קטן הנוגע לחנוכה. מצאתי בספר חמרא טבא חידה שיש לה שייכות לחנוכה, וזה לשונו: אם תקח מכירת יוסף, ומציאת יוסף, ובגדי יוסף, ותוספת יוסף, תמצא "חנוכה". ופירשה מכירת יוסף ב-20 כסף, מציאת יוסף וימצא יוסף "חן" גימטריא 58, בגדי יוסף בגדי שש - 6, תוספת יוסף עדות ביהוסף שמו - 5, סך הכל: 20, 58, 6, 5, הם 89 גימטריא "חנוכה".

ולכאורה יש לשאול, מה קשר חנוכה ליוסף. ויאר ה' את עיני וראיתי בספר הקדוש חתם סופר (דרשות דף סד.) שפירש המדרש הדודאים נתנו ריח, זה מעשה יוסף, ועל פתחינו כל מגדים, אלו נרות חנוכה. ומפני מראית העין כעת אני מסתפק בזה, והרואה שם יראה הקשר בין העניינים. והא לך מקצת מן המקצת מדברי קדשו. להיות שעיקר ענין יוסף היה על ידי לוי (כי שמעון בזלזול שהכניסו מנשה על ידי מכה נתכפר לו) וגרם מכירת יוסף למצרים והיה הגלות, לכן נשתרבב על ידי שבטו שחרור בני ישראל מידי היוונים ונתכפר להם ענין מכירת יוסף. נמצא שאכן יש קשר בין יוסף לחנוכה. עוד כתב שם מזוזה (מימין) גימטריא אדנ"י (65) וחנוכה משמאל גימטריא 89, סך הכל מאה חמשים וארבע, הוסף שתי המצוות מזוזה וחנוכה, בסך הכל מאה חמשים ושש כמספר "יוסף", הא למדת הקשר שיש בין יוסף לחנוכה.

עוד שם בגמרא אלא מה תלמוד לומר אין בו מים, מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו. ראיתי בספר הקדוש שפת אמת, זכר רבינו המחבר לברכה, וזכותו תגן עלינו, שהקשה בזה הלשון: יש לדקדק לפי זה למה כתוב אין בו מים דמשמע דוקא מים אין בו, כיון שהיה ריק מכל דבר לבד נחשים ועקרבים שהיו בו. עד כאן דברי קדשו.

ולפום ריהטא לא זכיתי להבין דברי קדשו, והלא כל הילפותא היא מהכפילא, כדאמר בהדיא ממשמע שנאמר והבור ריק איני יודע שאין בו

מים אלא מה תלמוד לומר אין בו מים... וכן הקשה ידידי החכם גד כהן, בהלו נרו, כצאת השמש בגבורתו.

ורבינו תירץ לקושייתו בזה הלשון: איש לומר על דרך שאמרו דנחש הרודף אחר איש, מי שרץ קודם למים ניצול [כמו שכתב רש"י בברכות (לג.) גבי ערוד, וכן בירושלמי שם], אם כן יש לומר דאם היה בו מים לא היה חשש מהנחשים, משום הכי כתיב מים אין בו, ויכולים להזיק... ולפי זה צריך לומר דאי הוה כתיב אין בו מים לחוד, הוה משמע דגם שאר דברים היו בו זולת מים, משום הכי כתיב נמי רק והוה לי מיעוט אחר מיעוט ולא מרבינן אלא נחשים ועקרבים. עד כאן אמרי קדוש.

והנה מה שאמר נחש הרודף... מה שכתוב בברכות (לג:) שם הנחש לא היה רודף את רבי חנינא, אלא אדרבא רבי חנינא הלך לחורו. אמנם בירושלמי רבי חנינא היה מתפלל והחברבר דהיינו הערוד בא והכישו, ואולי לזה יקרא רודף.

ומכל מקום לא נפקא מינה מידי, דאיך שיהיה מלשון הירושלמי (ברכות פרק ה הלכה א) שאמרו מה עסקיה דהדין חברברא קדים למיא, משמע רק הערוד ולא כל הנחשים, וכאן יש נחשים ועקרבים. ועוד לפי מה שמבואר בירושלמי מוכח דמי שנוגע במים ראשון חי והשני מת, אבל כאן שניהם במים, מי יודע התוצאות. וכן העיר ידידי החכם גד כהן הנזכר לעיל. עד כאן. ועוד יכול להיות שהנחש בעוד חציו במים הוא קופץ על האדם לפני שנוגע האדם במים ונושכו ואז הנחש קדם לו.

והנה נכדי היקר החכם שמעון בן בני החכם זאב, אורם יאיר כאור שבעת הימים, אמר לי דמסתברא שאם שניהם נוגעים במים שניהם חיים. וזה אמנם מסתבר, אבל יכול להיות דכשמשליכים אותו לפני שמגיע למים, כבר הנחש מרים ראשו ונושכו בעוד חלקו במים, והתוצאות ידועות. ועוד הרי שם בירושלמי איתא טעם שבעקרב פוסק כי דרכו מכה ונושך וחוזר ונושך, וכתב שם הרב פני משה כלומר דרכו לנשוך תמיד, ואם כן גם אם לא ימות צערא דגופא בנשיכות איכא כל הזמן.

ואגב הטעם של הירושלמי בעקרב, נראה שאינו כמו שכתב רש"י מוכן (מסוכן) לעקוץ משהנחש מוכן לנשוך. ובפירוש רבינו נסים גאון

עליו השלום וזכותו תגן עלינו, הביא טעם הירושלמי. אלא דיש מקום להדחק בהא דיוסף שאם לא מת הוא יכול להורגם.

ומה שכתב שהלימוד ממיעוט אחר מיעוט, וכן כתוב שם לפני זה במוסגר מהמפרשים, כבר כתבתי שלעניות דעתי הלימוד מהכפל. ומיהו כמעט היינו הך.

רש"י דבור המתחיל מצוה להניחה בחצר או ברשות הרבים בטפח הסמוך לפתח שאם ירחיקנו להלן מן הפתח אינו ניכר שבעל הבית הניחו שם. עד כאן. לא אכחד מעל לשוני, שמבלי פירוש רש"י חשבתי כי אם היא רחוקה לא שמים לב וחושבים שבעל הבית לא הדליק נר חנוכה, והרי מטעם חשדא פסק מרן (אורח חיים סימן תרעא סעיף ח) חצר שיש לו שני פתחים משני רוחות צריך להדליק בשני הרוחות מפני החשש, אבל לחשש מי הניחא לא נפקא מינה מידי, מאחר שאפשר לעשות שליח. ויש ליישב.

דף כ"ג ע"ב בגמרא אמר רב הונא הרגיל בנר הויין ליה בנים תלמידי חכמים. כתב רש"י עליו השלום וזכותו תגן עלינו, בנים תלמידי חכמים דכתיב (משלי ו, כג) כי נר מצוה ותורה אור, על ידי נר מצוה דשבת וחנוכה בא אור התורה. עד כאן. ולפום ריהטא יש לשאול, אם כן היה לו לומר הרגיל בנרות בלשון רבים דהיינו נר שבת ונר חנוכה. ואולי מטעם זה גרס רבנו חננאל אמר רב הונא הרגיל בנר חנוכה הויין ליה בנים תלמידי חכמים. ומה שהעדיף לומר נר חנוכה ולא נר שבת, כי סמך ליה (לפניו) נאמר נר חנוכה עדיף.

וכשאני לעצמי אמרתי דנקט נר בלשון יחיד לומר שגם בחד מנייהו דהיינו נר שבת או נר חנוכה סגי להיות לו בנים תלמידי חכמים, וכל המרבה מרבים לו יותר בנים תלמידי חכמים. ועל דרך שכתבו כאן התוספות דבור המתחיל הכי גרסינן חזא דהו רגילי בשרגא פירוש הבעל והאשה לכך אמר תרי גברי רברבי נפקי מהכא ולקמן אמר חזא דהו רגילה האשה לבדה לכך קאמר דנפיק חד גברא רבא בזכותה. ומינה לגדון דידן